

quod diximus praedictum, evadit argumentum certum, si consideretur modus, quo haec conclusio epistolae respondet eius initio. « Quod fuit ab initio... de verbo vitae; et vita manifestata est... et annuntiamus vobis *vitam aeternam*, quae erat apud Patrem et apparuit nobis » I. 1. 2. — « Filius Dei venit et dedit nobis sensum, ut cognoscamus verum Deum, et simus in vero Filio eius. *Hic est verus Deus et vita aeterna* » V. 20. *Vita et vita aeterna* ut praedictum personae a Ioanne frequenter enuntiat, sed numquam nisi de Filio Dei Iesu Christo Io. I. 4; VI. 35. 48; XI. 25; XIV. 6. Igitur h. l. *vita aeterna* omnino est praedictum illius, qui initio epistolae dicitur *vita aeterna*, quae erat apud Patrem et apparuit nobis. » At hoc posito etiam praedictum alterum *verus Deus* necessario ad eundem pertinet, nempe ad *verum Filium Dei*. b) Pronomen *ὁ* per se et nisi quid obstet, relationem dicit ad id, quod proxime antecedit. Sed omissis hoc canone grammatico et logico, argumentum omnino decretorium est, quod nihil aliud praecessit, quo pronomen apte referri possit, nisi hoc nomen proxime cohaerens « *Filius*. » Dices, referri posse ad Patrem. At nomen *Pater* nullatenus praecessit. Si alia est pronominis relatio quam nos contendimus, ea non potest esse nisi ad nomen praecedens « *verum Deum*. » Quis vero hoc audiat: « ut cognoscamus *verum Deum*. *Hic est verus Deus?* » Sine ullo igitur dubio Filius Iesus Christus praedicatur « *verus Deus*. »

Rom. IX. 5: « Ex quibus (Israelitis) est Christus secundum carnem, qui est *super omnia Deus benedictus in saecula*. »

Senserunt huius praesertim ultimi testimonii vim Sociniani ceterique Rationalistae recentiores, quare locum ipsis perincommodum aliqua punctorum transpositione pervertere conati sunt, feceruntque quod de Gnosticis ait Clemens Alex. Strom. III. p. 442: « accentuum quorundam et punctorum transpositione sapienter et utiliter praecepta in Scripturis vi illata detorquent ad proprias utilitates. » Incredibili autem securitate post Wetstenium appellantes ad veteres Patres et, quae unus scripsit, alii audacter describentes effecerunt, ut paulatim etiam nonnullis Catholicis huius loci interpunctio non usquequaque extra dubitationem esse aut

apud Patres fuisse videretur. Ideo veram et certam lectionem diligentiori opera appendicis instar inferius demonstrabimus. Interim supposita relatione pronominis *qui* ad incipsum « *Christus secundum carnem*, » constat ex allatis hactenus testimoniis, in N. T. Iesum Christum disserta doctrina dici *Deum, magnum Deum, verum Deum, super omnia Deum benedictum in saecula*.

THESIS VII.

De unitate substantiali Iesu Christi Filii Dei cum Deo Patre et de modo distinctionis amborum inter se.

« Ex praecedentibus consequitur et ex verbis dissertis Scripturarum » demonstratur, unitatem debere intelligi substantialem, unam videlicet » substantiam ac naturam divinam Dei Patris et Filii qui est Iesus Christus, quando hic praedicatur *unum* cum Patre. Nihilominus tamen a Patre realiter distinctus est Filius Iesus Christus, quia est proprio sensu » *Filius Dei Patris*, procedens a Patre in unitate naturae per generationem. »

Doctrina de distinctione et unitate Patris et Filii, si per se spectetur Filius ac Verbum Patris, pertinet ad Tractatum de Trinitate; sed si spectetur Verbum incarnatum, profecto praesentis tractationis est demonstrare, hunc hominem Iesum esse verum Filium Dei. Haec autem ipsa demonstratio rite institui non potest, quin ostendatur, quomodo Christus Dominus ipse eiusque Apostoli naturam veri Filii Dei ac proinde unitatem cum Patre atque distinctionem a Patre vindicaverint. Quoniam distinctio ac modus distinctionis personarum in Deo simul cum unitate earundem secundum naturam nobis (in luce clarissima potissimum manifestata est, quando Filius missus a Patre apparuit in carne in similitudinem hominum factus; ideo consideratio unitatis et distinctionis personarum divinarum, et consideratio Iesu Christi, ut est verus Filius unum cum Patre et genitus a Patre, coincidunt quidem *subiecto* et fere etiam fontibus praecipuis demonstrationis; nihilominus tamen utrumque differt tum scopus immediatus tum *modus* considerandi. Propterea etiam tractatio una alteram iuvat, atque hic nobis brevioribus non tamen mutis esse licet, si aliquam doctrinae plenitudinem consequi studeamus.

I. Sicut in veteri Testamento tamquam primum totius divinae religionis fundamentum inculcatur: Dominus Deus tuus, Deus unus est, est Deus solus, non est alius Deus praeter ipsum; ita in novo Testamento illis nominatim etiam locis, ubi Filius Dei iungitur cum Deo Patre, eadem veritas fundamentalis repetitur. Dictum est a Deo per Moysen: « audi Israel, Dominus Deus noster, Dominus unus est יהוה יהוה: diliges Dominum Deum tuum » etc. Deut. VI. 4. sq. Hoc ipsum tamquam primum mandatum declarat et repetit Christus Dominus: « quia primum omnium mandatum est: audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est; et diliges Dominum Deum tuum » etc. Marc. XII. 29–34. Eodem igitur sensu ad excludendum omnem numerum, et omnem distinctionem *deitatis* seu essentiae ac naturae divinae, et proinde omnem numerum Deorum praedicatur *unitas Dei* in novo sicut in veteri Testamento. « Dominus ipse est Deus et non est alius praeter eum » Deut. IV. 35; « videte quod ego sim solus et non sit alius Deus praeter me » ib. XXXII. 39; « ego Dominus et non est amplius, extra me non est Deus... ut sciant hi, qui ab ortu solis et qui ab occidente, quoniam absque me non est Deus... tantum in te est Deus, et non est absque te Deus » Is. XLV. 5. 6. 14. « Ut cognoscant te solum Deum verum et quem misisti I. Ch.; » « an Iudaeorum Deus tantum, nonne et gentium? immo et gentium, quoniam quidem unus est Deus »; « etsi sunt qui dicantur dii... nobis tamen unus est Deus, Pater, ex quo omnia... et unus Dominus I. Ch. per quem omnia » Io. XVII. 3; Rom. III. 26. 30; 1. Cor. VIII. 5. 6.

Si ergo Iesus Christus Filius Dei revelatus est esse Deus, Deus verus, Deus idem qui se unum Deum revelavit in veteri Testamento, quod quidem in thesibus praecedentibus omnino demonstratum est; eo ipso revelatum est, Filium Dei esse unum cum Patre Deum, ita ut non numerentur Deus unus et praeter hunc Deus alius; unus enim est Deus, et « non est alius praeter eum. » Duae igitur propositiones (praemissae): Iesus Christus Dei Filius est verus Deus; atqui Deus unus est; in se iam continent propositionem consequentem: ergo Filius cum eo, quem ipse dicit

Patrem suum et verum Deum, unum est divinitate ac proinde tota absolutae perfectionis plenitudine, quae est una numero Patris et Filii.

Etiamsi ergo propositio: Pater et Filius Iesus Christus unum sunt, hisce verbis in Scripturis non cautiaretur, ea quoad rem ipsam nihilominus in manifesta hucusque proposita Scripturarum doctrina contineretur. Quoniam vero disserte etiam Christus declarat: « ego et Pater unum sumus » Io. X. 30, sensus huius propositionis ex hactenus demonstratis omnino definitus est, nec potest esse alius quam verba praesecerunt, ut secundum nativam significationem praedicati *unum* in genere neutro intelligatur unitas essentiae et naturae.

Quae quamvis ita sint, potest tamen et debet hoc Christi testimonium per se et in contextu immediato spectari, praecisione facta a doctrina de divinitate Christi, quam in aliis locis revelatam esse vidimus. Nam ex contextu ipso Christus Filius et Pater unum esse demonstrantur unitate divinae naturae.

a) Demonstratio ex ipsis verbis « unum sumus. » Si verba v. 30 per se sola etiam spectentur, negari illud saltem non potest, quod adversus Arianos non semel urget s. Augustinus; numquam ob voluntatis consensionem et subiectionem quemquam de se dixisse: « ego et Deus unum sumus »; nec in Scripturis unquam reperiri de creatura quantumvis Deo coniuncta huiusmodi propositionem: hic homo (aut angelus) et Deus unum sunt. Vide August. contr. Maximin. Arian. I. I. c. 12; I. II. c. 22; serm. 140. n. 4. « Unum, inquit s. Thomas, dicitur sicut ens; unde sicut aliquid non dicitur ens simpliciter nisi secundum substantiam, ita nec unum nisi secundum substantiam vel naturam. Simpliciter autem aliquid dicitur, quod nullo addito dicitur. Quia ergo hoc simpliciter dicitur, ego et Pater unum sumus, nullo alio addito, manifestum est, quod sunt unum secundum substantiam et naturam. Nunquam autem invenitur, quod Deus et creatura sint unum sine aliquo addito, sicut illud 1. Cor. VI. 17: qui adhaeret Deo, unus spiritus est » S. Th. in Io. X. 30. (lect. V).

b) Ex contextu antecedentium. Haec sententia a Christo

inducta est ad probandam suam potestatem, qua « dat vitam aeternam omnibus suis », h. e. iis qui *sibi* fideles sunt. Hanc porro potestatem, qualis sit, declarat ut unitatem manus Patris et manus suae, quae ideo sicut in Patre ita in Filio est id, quod maius est omnibus. Atqui talis potentia manifesto divina et huius divinae potentiae unitas in Patre et Filio iam continet saltem aequipollenter unitatem essentiae Patris et Filii. Ergo dum ad antecedentium explicationem et intellectionem adiungitur: « ego et Pater unum sumus, » non potest alius esse sensus quam proprius verborum, ut sit unitatis essentiae declaratio directa et explicita, quae praecessit indirecta et implicita. Vide th. IV. n. I, ubi sermo erat de unitate actionis in Patre et Filio.

c) Ex subsequentibus in contextu. Adhuc luculentius argumentum pro hac significatione existit ex sequentibus. Iudaei haec verba Christi, quibus Deum dixit non quomodocumque Patrem, sed singulariter et cum emphasi Patrem *suum* (« Pater meus ὁ πατήρ μου, quod dedit mihi » etc.), horumque verborum explicationem per illud: « ego et Pater unum sumus », intellexerunt ita, ut ille homo coram loquens se ipsum Deum dicat et Deus credi velit: « de blasphemia, et quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. » Non poterant sane putare Iudaei, Christum se ipsum facere Deum Patrem, cum ab illo diserte se distinxerit; sed intelligebant Christum haberi et credi velle Filium Dei, qui sit verus Deus. Hinc Dominus ipse eorum orationem suscipiens, quod illi dixerant: « facis te ipsum Deum, » reddit hoc modo: « vos dicitis, quia blasphemias, quia dixi, *Filius Dei* sum. » Dum deinde (ut solebat) veritatem suae dignitatis Filii probat appellatione ad opera sua, quae sunt opera Patris sui, idem exprimit aliis iterum verbis: « Pater in me est et ego in Patre. » Hinc Christus ipse manifesto aequipollentia habet haec quatuor: ego et Pater unum sumus; Deus sum; Filius Dei sum; Pater in me est et ego in Patre. Contextus igitur orationis ita est: Iudaei unitatem Patris et Filii asseri intellegebant ita, ut sit Filius proprio sensu et verus Deus; ideo conclamant blasphemiam. Christus accusationem blasphemiae non diluit negando se esse Filium Dei sensu ab ipsis

intellecto, ut in hypotesi falsae interpretationis omnino fuisset necessarium, quia error non ex maligna verborum detorsione sed ex obvio et nativo eorum sensu originem habuisset; sed immo Christus suscipit, quod intellexerunt Iudaei obiecerantque velut blasphemiam. Repetit enim se Filium Dei esse, idque probat identitate operum, quae sunt opera Patris et opera sua (cf. Io. V. 17. 18); atque ita se Filium esse docet, ut ratione filiationis mutuo Pater sit in Filio, Filius in Patre, ex qua immanentia fiat, ut « qui videt Christum Filium, videat et Patrem » Io. XIV. 9-12. Hinc etiam Iudaei id, quod ipsi blasphemiam putabant, non explicatione negatum sed immo confirmatum esse sentiebant: « quaerebant ergo eum apprehendere. » Clarum est igitur, verba « ego et Pater unum sumus, » ex quibus cetera omnia pendunt, eam enuntiare Christi et Patris unitatem, qua sit proprio sensu Filius Dei et verus Deus. Atqui haec non est unitas alia quam divinae naturae, quae cum sit una unitate singularitatis (ut in doctrina Christi loquentis et in fide Iudaeorum audientium ac Christianorum Evangelium legentium constat certissime), consequens est, hisce verbis Christi doceri Patris et Filii consubstantialitatem non per naturae multiplicationem, sed per unius singularis naturae divinae communicationem a Patre in Filium.

Hic totus contextus luculentus est, si non habetur ratio duorum commatum 34. 35, quibus Christus Dominus responsum ad criminationem blasphemiae exorditur. Ex illo autem inciso difficultas peti solet, quod Christus nomen Dei et Filii Dei sensu solum analogo sibi tribuisse videatur.

At quicumque sit sensus illorum verborum, non potest esse is, ex quo consequeretur, vel totam orationem antecedentem et consequentem esse ita impropriam, ut a nemine etiam his verbis adiunctis intelligi posset, vel in hisce verbis esse contradictionem cum omnibus antecedentibus et consequentibus. Itaque etiam si fateremur, sensum verborum v. 34. 35. esse obscurum, *quis sit*; est tamen clarissimum, quis sensus *non sit nec esse possit*. Certum est etiam ex tota Evangelistae narratione, verba illa a Iudaeis non fuisse intellecta eo sensu, qui in obiectione supponitur, et qui ora-

tionem totam Christi redderet inintelligibilem et contradictoriam. Ceterum ex contextu scopus illius exordii, quo Dominus praeparat responsonem ad accusationem blasphemiae, clarus est, et ex scopo satis colligitur significatio verborum, saltem quatenus Christus etiam a Iudaeis intelligi voluit.

Sane ad verba Ps. LXXXI. 6: « ego dixi dii estis et filii Excelsi omnes, » Dominus non appellat, ut explicet sensum orationis antecedentis v. 25-30; non inquam appellat ad verba Psalmi, ut probet se esse Filium Dei; multo etiam minus, ut declaret modum, quo sit Filius Dei. Huius enim rei probationem exhibet eamque longe diversam vv. 28.29.30.37.38. Verba Psalmi Iudaeis notissima tantummodo adferuntur, ut qui blasphemiam obiciebant, comparatione aliqua moneantur, posse esse a Deo Patre communicationem divinitatis in ipsum Christum ita, ut qui verus homo est, simul sit verus Dei Filius et verus Deus, sicut potest esse et testante lege atque ideo fatentibus Iudaeis est aliqua analoga participatio nominis deorum et filiorum Dei facta meris hominibus. Argumentum ergo est ad exprobandam Iudaeis eriminationem blasphemiae a minori ad maius ita conceptum: cum teste lege vestra, quatenus etiam vobis est perspecta, detur aliqua supernaturalis participatio et relatio ad Deum, ex qua fit, ut meri homines dii et filii Dei in Scripturis ipsis nominentur, quomodo audetis blasphemiae accusare, quod ego Deum et Filium Dei me esse doceo, qui meam potentiam et potentiam Dei Patris mei eandem, opera mea opera Patris, me in Patre et Patrem in me, me et Patrem unum esse demonstro doctrina, cui multipliciter et nominatim ipsis operibus cum doctrina coniunctis credibilitas et auctoritas irrefragabilis conciliata est?

Hoc modo Christus sine dubio per comparationem cum iis, qui analogice dii et filii Dei vocantur, Iudaeis iniuriam sibi factam satis exprobrasset; hincque sensus obvius sufficeret, ut quod in toto contextu supra explicato Christus de sua divina filiatione docuit, hisce verbis non modo non emollieri et ad alium sensum infecti sed potius confirmari intelligeretur. Ceterum diligenter inspecto Psalmo, ex quo Chri-

stus argumentum desumpsit, videtur ei subesse maior quaedam vis et efficacia. In illo Ps. LXXXI. (heb. 82) v. 1. comparet *Deus* in synagoga deorum et indicat deos. Ille vero qui comparet, ita invocatur v. 8: « surge Deus, indica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus. » Haec ex multis locis parallelis, ubi de hereditate omnium gentium et de iudicio orbis terrarum sermo est, demonstratur esse compellatio Messiae. Itaque Deus iudicans deos in Psalmo est ipse Christus. Dii sunt iudices ex munere quidem a Deo iniuncto, sed non secundum iustitiam a Deo praeceptam iudicantes populum, quibus dicitur v. 6. 7: « ego dixi, dii estis et filii Excelsi omnes; vos autem ut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis. » Cui exprobrationi continuo subditur: « surge Deus, indica terram » etc. Quando igitur Christus, quem Pater sanctificavit et misit in mundum, et qui dicit, Filius Dei sum, se ipsum confert cum iis, quibus dictum est in Psalmo, dii estis; sensus profundior comparationis is est, ut Christus se ipsum exhibeat *Deum* qui in Psalmo comparens indicat deos, et cui dicitur: surge Deus. . . tu hereditabis in omnibus gentibus. Comparatio igitur est a minori ad maius ita: si illos dixit deos, ad quos sermo Dei factus est, et qui iudicantur a Deo hereditante in omnibus gentibus; impie blasphemiae accusatis me, quem Pater sanctificavit (vel communicatione naturae, vel ad munus Messiae et Redemptoris destinando tanquam victimam cf. Io. XVII. 19), et quem (praexistentem in sinu Patris) misit in mundum, et qui proinde sum ipse Deus iudicans deos et hereditans in omnibus gentibus iuxta eiusdem Psalmi declarationem. Vide Maranum De divin. I. Ch. I. I. P. I. c. 5. n. 5; P. II. c. 3. n. 4. Cf. Tract. de Trin. th. III. n. II.

Cum Christi oratione paucis adhuc conferamus doctrinam Apostoli Phil. II. 6. 7. Hoc loco « forma servi » v. 7. sine dubio est natura humana, non autem servilis conditio, ad quam Christus, secundum quod homo est, sese demisit; nam « accipere formam servi » explicatur per incisum alterum, « in similitudinem hominum factus. » Similitudo (*ὁμοιωσις*) hic certe est similitudo per naturam, unde exinatio per assumptionem formae servi in eo collocatur, quod

factus est in similitudinem naturalem hominum; scilicet forma servi est, ex qua consequitur et existit similitudo naturalis cum hominibus. Ergo forma servi non aliud intelligi potest quam natura humana. Quod si ita est, propter parallelismum *oppositionis* inter membra, forma Dei v. 6 intelligi necessario debet natura divina. Quo posito sententia Apostoli est clara: cum is qui in tempore sese exinanivit, is qui est in forma servi verus homo Christus Iesus, in forma et natura Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo. Videlicet subsistens revera in natura divina ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπαρχων, non duxit rapinam, sed sibi intrinsicus et naturaliter proprium vindicavit et asseruit *Esse* divinum aequale Deo Patri (το εἶναι ἰσὰ θεοῦ). Apostolus igitur dissertis verbis Christo asserit naturam divinam; quae cum una sit, eo ipso Deus Pater et Filius Christus secundum naturam divinam unum sunt, consequenter non per rapinam, ut Iudaei blasphemabant, sed secundum aeternam veritatem Christus sibi asseruit et credendum proposuit, esse se aequalem Deo. Confer apud Ioannem: « ego et Pater unum sumus » = apud Paulum: « cum in forma Dei esset »; apud Io.: « tu homo cum sis, facis te ipsum Deum... vos dicitis, quia blasphemias, quia dixi: Filius Dei sum? » = apud Paulum: « non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo. »

II. Sacrae litterae igitur ex hucusque demonstratis unam docent esse Dei Patris et Christi Filii omnipotentiam, unam actionem, unam divinitatem ac naturam; docent omnia, quae sunt Patris, esse Filii; atque ex disserta Christi ipsius et Apostolorum doctrina Pater et Filius *unus verus Deus* sunt et *unum* simpliciter, non vero aliud et aliud. Nihilominus Scripturae eadem non minus constanter et explicite credendum proponunt, alium esse Patrem, alium Filium, ac proinde Filium a Patre esse realiter distinctum. « *Ego et Pater sumus*; » « *Pater in me et ego in Patre*; » « *clarifica me Pater*, claritate quam habui apud te (παρὰ σοί), antequam mundus esset; » « *Pater operatur et ego operor*; » « *solus non sum*, sed *ego et qui misit me Pater*; » « *qui videt me*, videt et *Patrem meum*; » « *qui diligit me*, diligitur a *Patre meo*, et *ego diligam eum*; » « *Spiritus Paracletum ego mittam vobis a Patre* » etc.

Si igitur unus est Deus absque ulla divinitatis sive specifica sive numerica distinctione; « neque enim tres aliquas naturas, aut substantias aut deitates novimus, non congeneres, non unius formae, non disparis formae, verum nec omnino Deos, aut naturas aut substantias aut deitates novimus » (s. Sophron. ep. ad Serg. Constantinopolitanum); si nihilominus Pater et Filius realiter distinguuntur: reliquum est, ut, quam distinctionis rationem revelatio ipsa tradat, inquiramus.

In Scripturis ipsis ratio distinctionis unice in eo esse demonstratur, quod licet Filius existat necessario aequae ac Pater, attamen est et existit aeternaliter accipiendo a Patre communicatam totam plenitudinem absolutae perfectionis; quae est divina natura; Pater vero est et existit habens divinam naturam non ab alio communicatam, sed ipse eam communicans ut principium Filio. Nam sicut ait Christus: mea omnia tua sunt, et tua mea sunt. Io. XVII. 10. coll. XVI. 15; ita etiam declarat: omnia quae dedisti mihi, abs te sunt ib. XVII. 7. Quemadmodum proficitur: ego sum vita Io. XIV. 6; ita etiam docet: sicut Pater habet vitam in semetipso, ita dedit et Filio vitam habere in semetipso Io. V. 26. Sicut ipse lux est; ita dicitur splendor (refulgens ἀπαυγασμα) gloriae Patris Heb. I. 3. Sicut saepe repetit: ego sum veritas; ita non minus frequenter declarat: quae docuit me Pater, haec loquor in mundo Io. VIII. 28. Sicut quaecumque Pater facit, haec et Filius similiter facit Io. V. 19; ita non potest Filius a se facere quidquam, nisi quod viderit Patrem facientem ibid. (1). Sicut de ipso scriptum est: tu Domine in principio terram fundasti Heb. I. 10; ita ipse est, per quem Deus Pater fecit et saecula ib. v. 2. Sicut Filius et Pater unum sunt Io. X. 30; ita Filius est figura substantiae eius (2) Heb. I. 3; 2. Cor. IV. 4; Col. I. 15.

(1) « Ut Deum deest intelligimus voluntatis traditionem, sicut formae alienius irradiationem in speculo, a Patre in Filium aeternaliter promanantem » Θεωρητικὸς νοούμεν θελημάτων δεκθῶν, ὅλον τινος μορφῆς ἕρξασιν ἐν κτιστῶν, ἐκ πατρὸς εἰς υἱὸν ἀχρονὸς διήκουσμεν Basil. de Spiritu Sancto c. 8.

(2) Χαρακτήρ της ὑποστάσεως αὐτοῦ, imago substantialis et plenissima

008333

Haec porro communicatio naturae et haec interna origo, qua fit, ut accipiens naturam subsistat distinctus ab eo, qui est principium communicans suam naturam, strictius adhuc definitur cuiusmodi sit. Est videlicet non quaevis communicatio, sed talis ut unus vere sit Pater, alter vere sit Filius. Talis autem naturae communicatio dicitur et est generatio in communicante, cui respondet nativitas (generatio passiva) in accipiente. Dicitur enim Iesus Christus constanter tamquam per definitionem, qua propria eius ratio exprimitur, *Filius Dei, Filius dilectus* Matth. III. 17; *Filius dilectionis* paternae Col. I. 13; *Filius super domum et familiam* Heb. III. 6; *Filius manens in aeternum* Io. VIII. 35; qui non ideo Filius est, quia obediens Patri, sed qui factus est obediens, *quomvis esset Filius καὶ πρὸς ὃν υἱός* Heb. V. 8; *Filius proprius* Rom. VIII. 32; cuius *proprius Pater est Deus* Io. V. 18; *Filius verus* 1 Io. V. 20; *Filius per quem alii habent potestatem filios Dei fieri* Io. I. 12; Rom. VIII. 29; Gal. IV. 5; *Filius Dei unigenitus* Io. III. 16; *unigenitus Filius qui est in sinu Patris* ibid. I. 18.

Cum igitur proprio sensu Pater sit ac Filius, huius ab illo origo generatio intelligatur necesse est. Quae quidem loco ultimo citato Io. I. 18. tum nomine « unigenitus Filius » (ὁ μονογενὴς υἱός; v. 14 *unigenitus* a Patre *μονογενὴς παρὰ πατρός*); tum adhuc expressius declaratur per incisum: « qui est in sinu Patris (cf. Prov. VIII. 24. 25). Conferatur hic locus Ioannis cum altero Ps. CIX. (heb. 110). 3. prout sententia Psalmi a ss. Patribus in controversia dogmatica adversus Arianos explicata est, quos vide apud Petav. de Trin. I. V. c. 7. n. 4. 5. et apud Didac. Ruiz de Trin. disp. IV. sect. 1. (cf. nostrum Tract. de Trin. th. XXX). Generatio etiam

expressio Patris subsistentis. In verbis ὑποστάσις αὐτοῦ *hypostasis Patris* intelligenda est concrete, ubi hypostasis Patris idem et eodem modo significat ac *Pater*. Non vero abstracte hypostasis hic significat vel relationem quae concipitur a nobis adhaerere naturam, vel naturam (ὁμοίαν) praescindendo a relatione. Ideo genitivus αὐτοῦ est genitivus exegeticus: « hypostasis, quae est ipse », sicut dicitur aedificium templi, immutabilis duratio aeternitatis; vel ut ait Augustinus: « sicut corpus carnis nihil est aliud quam caro, sic donum (hypostaticae) Spiritus Sancti nihil est aliud quam Spiritus Sanctus » Aug. Trin. XV. n. 36.

Ps. II. 7. disserte nominatur ut ratio, qua Christus est Filius Dei Patris, quem locum in hunc sensum adfert Paulus Heb. I. 5. (1)

Dixi rationem Patris ac Filii ac proinde etiam rationem generationis esse propriam in Deo, ubi tamen prae oculis habenda est doctrina, quam de nominibus Dei universim observandam tradunt s. Thomas I. q. 13. praesertim aa. 1. 3. 5. 6. et ceteri omnes theologi (vide Tractatum de Deo sect. II. cap. I.). Potest scilicet sicut in ceteris, quae de Deo dicuntur, ita etiam in hisce nominibus (Patris, Filii, generationis) spectari res ipsa significata per se et absolute, et potest spectari prima nominum impositio et res, ad quam significandam haec nomina homines primum usurparunt.

Intellexerunt homines in creaturis unum vivens ex insito principio fecunditatis producere alterum eiusdem naturae ita, ut ex ipsa propria ratione talis productionis existat is, qui producitur, naturalis imago et similitudo producentis. Hanc productionem intelligimus esse specie diversam ab omnibus aliis, eamque proprio nomine appellamus generationem, ex qua producentis et productus praesertim in generationibus nobilissimis mutuam relationem habent patris et filii. Iam si generatio et ratio patris ac filii spectatur in creaturis, ex quibus eius notitiam primum accepimus, ea includit multas imperfectiones, quae in Deo plane repugnant; cuiusmodi sunt, quod generatio in creaturis non potest esse nisi per materialem aliquam derivationem et divisionem ex substantia producentis, quod propterea generatio huiusmodi locum non habet nisi in substantiis etiam corpore constantibus, quod non potest esse nisi per productionem et multiplicationem naturae in eadem specie, quod ideo filius est posterior patre, et quod similitudo, ad quam generatio tendit, non potest esse undequaque perfecta et adaequata. At licet haec imperfectiones reperiantur in omni generatione creaturarum, non iis tamen constituitur eius essentia per se et absolute spectata. Conceptus enim rei in se spectatae est ex paulo ante dictis, ut generatio sit « origo

(1) Non alio sensu locum eundem citari Heb. V. 5; Act. XIII. 33. dices a cl. P. Patrizi (de interpret. ss. SS. I. I. n. 36.)

viventis a vivente per principium coniunctum in similitudinem naturae » (S. Th. 1. q. 27. a. 2), quam definitionem et Patrum doctrina et theologorum consensus et rei ipsius inspecta natura probat. Cf. Petav. Trin. V. 7; VII. 14. Haec autem rei ratio eo erit plenior et perfectior, quo minus imperfectionibus commemoratis infecta fuerit. Iam vero in Deo, ut revelatione docemur, est verissima, aeterna, necessaria processio et origo viventis a vivente; is qui est vita et habet vitam in semetipso, dedit alteri a se distincto vitam habere in semetipso, idque per principium intimum fecunditatis sive per absolute necessariam communicationem naturae, quae communicatio docetur ita in se et ex propria formali ratione esse comparata, ut qui procedit, sit character, perfecta expressio et imago eius, a quo procedit. Ergo res ipsa quae significatur nomine generationis, ac proinde etiam quae significatur nomine Patris et Filii, sensu maxime proprio in Deo reperitur. Quia enim Deus spiritus est infinitus, unus, aeternus, immutabilis, infinite simplex, absolute necessarius, purus actus, in generatione divina nihil concipi potest corporeum; nulla substantiae divisio aut absolutae naturae productio et multiplicatio, sed totius naturae numero unius communicatio realis, nulla ex potentia in actum processio sed aeternus actus et aeterna relatio mutua Patris et Filii, nulla unius ab altero diversitas aut seiunctio sed tantum per relationem, qua Pater est Filii et qua Filius est Patris, distinctio, et secundum naturam absoluta unitas, et propter unitatem et distinctionem immanentia Patris in Filio et Filii in Patre (*περιχωρησις*). Quare sicut attributa absoluta sapientiae, iustitiae etc., si res significata spectetur, sensu maxime proprio licet multo perfectius, quam a nobis concipi possint, in Deo vere sunt, si autem accipiantur secundum modum, quo sunt in creaturis, ea omnia de Deo negari debent (Tract. de Deo th. XII); ita plane etiam de ratione Patris, Filii, generationis sentiendum est.

Itaque si non ordo, quo nomina ab hominibus imposita sunt, sed ordo obiectivus rerum in se spectetur, verissimum est, quod ait s. Ioannes Damascenus (Fid. orthod. l. I.

c. 8. T. I. p. 136), « nomina paternitatis, filiationis, processionis non a nobis ad beatam Deitatem esse translata, sed contra illinc nobis communicata, quemadmodum Apostolus ait (Eph. III. 15)... ad Patrem, a quo omnis paternitas in coelo et in terra. » Reliqua de propria ratione generationis divinae ac Filii Dei pertinent ad Tractatum de Trinitate.

Corollarium. Mirabilis conceptus Iesu Christi ex Virgine non potest intelligi ex Scripturarum doctrina tamquam causa, ex qua sit Filius Dei; sed imo filiatio divina est ratio, cur Filius Dei, quando naturam ex genere nostro in sua misericordia suscipere voluit, ex Virgine concipiendus erat. Suppositis igitur promissionibus factis per prophetas Is. VII. 14, quibus in plenitudine temporis ex Virgine concipiendus praedicatur et praedicatur Deus in humana natura, Emmanuel, Deus-homo, recte ex virgineo conceptu inferitur, hunc Filium Virginis esse Filium Dei; et ideo conceptio ex Virgine potest esse ratio non in ordine ontologico, cur sit Filius Dei; sed in ordine logico, unde cognoscatur et inferatur, illum esse Filium Dei. Ita Luc. I. 35, ex partu virgineo tamquam ex attributo proprio et praedicto Emmanuelis, non tamquam ex causa efficiente vel constituyente inferitur, Filium Virginis esse Filium Dei. Primum angelus designat characteres aliquos Messiae a prophetis descriptos: Filius Altissimi vocabitur, dabit illi Dominus Deus sedem David patris eius, regni eius non erit finis. *Vocari* aliquid pro *esse* in usu loquendi Scripturae non est rarum Is. LVI. 7. (cf. Matth. XXI. 13; Marc. XI. 17; Matth. V. 9. 19; Luc. I. 76; Iac. II. 23, etc. Quod autem ille factus homo erit Filius Dei, prophetae annuntiarunt una cum filiationis ratione, quae est generatio ex Patre (Ps. II. 7. cf. Heb. I. 5. vid. Tract. de Trin. th. VI.). Porro cum B. Virgo declarasset voluntatem perpetuae virginitatis, angelus annuntiat modum supernaturalem conceptionis: « Spiritus Sanctus superveniet in te et virtus Altissimi obumbrabit tibi. » Ex hoc denique modo tamquam ex demonstratione non tamquam ex causa formali vel efficiente inferit id, quod initio dixerat, Filium qui nascetur, esse Filium Dei. Paries *Virgo* Filium, ut praedictum est ab Isaia; *ideo* Filius erit

Emmanuel, qualis per eundem *Isaiam Filius Virginis* praenuntiatus est: « ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei. » Demonstratio filiationis divinae posita est in virgineo conceptu, quia nasciturum ex virgine propheta praedixerat fore *Emmanuel*, Deum-hominem cf. *Matth. I. 18-23.*

Si particula *ideoque* v. 35 indicaret, *causam* filiationis divinae contineri in antecedentibus, eo ipso incisum « Virtus Altissimi obumbrabit tibi » censi deberet significare Filium Dei assumentem carnem ex Virgine, ut Patres plures interpretati sunt. Si haec assumitur significatio subiecti *Virtus Altissimi*, tum utique declaratur ratio formalis, cur sanctum quod nascetur, vocabitur et erit Filius Dei; Virtus Altissimi seu Verbum subsistens obumbrabit tibi ex te sibi carnem assumendo, ideoque quod nascetur ex te sanctum vocabitur Filius Dei.

Quod vero indicat Maldonatus in h. l. Filium Dei hic appellari non ratione divinae generationis ex Patre, sed quod operante Spiritu Sancto Christus conceptus sit ex Virgine, « eodem prorsus modo, inquit, quo Lucas infra III. 38 Adamum filium Dei vocat, quia non a viro sed a Deo genitus fuerat »; hoc admitti nullo modo potest, etiamsi verum esset, Adamum vocari l. c. filium Dei, quod ipsum ut falsum suppositum nos negamus (cf. th. III.).

THESIS VIII.

*Totius doctrinae de divina persona Iesu Christi fastigium
simum ac compendium* Io. I. 1-18.

« Singula doctrinae capita de Iesu Christo vero Deo Deique Filio, quibus velut lucis radiis Scripturae universae splendent, in unum quodammodo collecta verticem conspiciuntur Io. I. 1-18. Hoc enim loco » is, qui in tempore caro factus est, docetur esse Deus, Deus aeternus, » Deus creator universi, Deus auctor gratiae et ordinis supernaturalis, » Deus cui supremus cultus debetur; qui nihilo tamen minus a Deo Patre distinctus et a Deo Patre genitus eius est Verbum subsistens et unigenitus Filius. »

Quae in thesi enuntiantur, tam manifesto in hoc Evangelii exordio continentur, tam copiose illud praeterea a ss. Patribus, ab omnibus catholicis interpretibus et theo-

logis declaratum est ac genuinis eius sensus vindicatum, ut demonstratio ex libris ubi vis obviis facile deponi possit, nec novis curis opus esse videatur. Lege Petavium de Trin. I. II. c. 8. n. 1-5; de Incarnat. I. XVI. praesertim cc. 3. et 4; Bellarm. de Christo I. I. c. 6. argum. 13°; Marantum de divin. I. Ch. I. I. P. II. cc. 7. 8; Toletum, Cornelium etc. in h. l. Prima tamen lineamenta demonstrationis designabimus.

1°. Demonstrandum est, Verbum esse distinctum ab eo, *apud quem* erat in principio. Id conficitur tum ex. v. 1. et 2, tum ex v. 14. 15. 17. 18. collatis cum universo Evangelio. Videlicet is, qui est et dicitur « Verbum apud Deum, » homo factus est, et est *unigenitus a Patre*. Hoc Verbum, hic unigenitus est ille homo, cui Baptista testimonium perhibuit, est Iesus Christus, *unigenitus Filius* qui est *in sinu Patris* (1). Sicut vero hoc loco ita in toto Evangelio, in sua et discipulorum suorum doctrina se ubique disertissime declarat alium a Patre et distinctum ab eo, « apud quem habuit gloriam, antequam mundus esset. » Quae in superioribus thesibus demonstrata sunt.

Hisce positis Verbum non est attributum Dei absolutum, sapientiae puta vel omnipotentiae, quarum nulla est realis distinctio a Deo sive a divina persona, cui inesse a nobis concipiuntur. Porro Verbum idem non est verbum transiens, sed est substantiale, in se subsistens atque ideo persona. Verbum enim est Deus v. 1; eoque ipso evidenter est substantiale, et quia ex dictis realiter distinguitur ab eo, apud quem erat et qui itidem Deus est, subsistit in se ipso subsistentia distincta et est persona (th. VII. n. II.). Haec personalitas propria praeterea (distinctioe supposita) manifesta est ex vv. 3. 10. 11. 12. 14-18.

2°. Aecedamus ad singula. *Αγε*; qui est unigenitus a Patre, unigenitus Filius in sinu Patris, qui in tempore caro (homo) factus est, qui est Iesus Christus v. 1. coll. 14. 17. 18, erat in principio: « in principio erat Verbum. » Principium *ἀρχή* universum est illud, ante quod non est aliud in eo ordine,

(1) « Ioannes unum et eundem novit Verbum Dei, et hunc esse unigenitum, et hunc incarnatum esse pro salute nostra » s. Iren. III. c. 16 n. 2. (al. c. 18).

in quo dicitur et quatenus dicitur principium, et ex quo vel saltem post quod alia consequuntur, prae quibus dicitur principium. Id verum esse comperies sive intelligas principium in ordine causalitatis vel originis ontologicae, sive logicae in ordine veritatum, sive in ordine seriei successivae in tempore, sive in ordine seriei simultaneae in spatio. Unde si loquamur de duratione, omne tempus (reale, ac ideo finitum) habet principium duplici illo sensu *negativo et positivo* seu relativo ad subsequencia. « In principio creavit Deus coelum et terram ». Hic actio *transiens* creationis est principium temporis, ante quod nullum tempus, post quod omne tempus (1). Aeternitas (duratio sine possibilitate successione semper una) nec habet durationis principium nec est ipsa in ordine durationis principium temporis, si principium intelligitur sensu illo duplici non solum negativo sed etiam positivo ac relativo; neque enim tempus est aeternitatis continuatio et ideo non est post aeternitatem, sed toti aeternitati licet non totaliter coexistit. Potest tamen principium sumi *absolute*, non sensu relativo. Tum vero in ordine durationis principium dicitur *negative, ante quod nulla duratio*. Sic aeternitas est principium *absolutum*, ante quod non solum nulla duratio est, sed nec esse potest nec concipi. « Quis enim non consideret, illud digne principium dici, quod nullo potuit principio praeveneri? Nam quidquid ante quodlibet principium cogitare vuleris, hoc necesse est verum principium fatearis. Et quoniam semper cogitando principium, nullus invenit terminum, propterea illud est dicendum *vere principium, quod est essentialiter sempiternum* » s. Fulgent. ad Transimundum reg. I. II. c. 5. (cf. Tract. de Deo th. XXXI.) Sensu itaque hoc absolute Deus aeternus est, erat, et erit *in principio*, etiamsi nul-

(1) Kantius ponit tum *thesim*, quod mundus necessario habuit ali- quando initium, tum *antithesim*, quod non potest habuisse initium; cuiusmodi contradictiones ipse appellat *antinomias rationis*. Antithesim demonstrat sophismate, quod nititur falsa definitione, ex qua probare instituit, non quidem falsum sed incomprehensibile esse mundum coe- pisse. Definitio Kantii Crit. pur. rat. p. 455. est: « initium est existen- tia, quam praecedat tempus, in quo res illa non existit. » (Vide fol. tri- mestr. Tabing. 1843. p. 183).

lum unquam tempus esset (1). Iam vero Verbum hoc sensu absoluto dicitur esse in principio. Nam v. 1. et 2. s. Apostolus Verbum considerat in se et in sua absoluta existentia absque ulla relatione ad creaturas, quibuscum et in quibus solis tempus et proinde *principium sensu relativo* esse potest. Relationem (rationis) ad creata non nisi v. 3. commemorare incipit (cf. Is. XLVIII. 12. 13.). Ergo « in principio erat Verbum, » a Ioanne dicitur absque respectu ad creata, quae aliquando existere incipiunt, proindeque *principium* non habet significationem relativam, ut sit principium temporis; sed habet significationem absolutam et negativam, ut sit duratio (permanentia in existendo), ante quam nulla duratio concipi potest et quae propterea iam *erat*, quacumque alia possibili duratione supposita (2). Haec autem est du-

(1) Sic Deus dicitur *primus et novissimus* non comparate cum aliis qui sicut post ipsum *primum* et ante ipsum *novissimus*, sed immo disserte excludendo omnem comparisonem, quoniam ipse est Deus *solus*. « Haec dicit Dominus... ego primus et ego novissimus, et absque me (praeter me) non est Deus » Is. XLIV. 6. Ex his iudicabis de difficultate mere logica, quae moveri posset contra id, quod aeternitatem dicimus esse *principium absolutum* in ordine durationis absque comparatione ad tempus velut ad durationem sequentem *post principium*. Quaeri enim potest et quaesitum est: « quomodo quoad intelligi *principium*, ex quo et post quod nihil sequitur? » Respondeo: eodem modo id intelligitur in ordine durationis de aeternitate divina, ante quam nulla et post quam nulla eiusdem rationis duratio concipi potest, sicut in ordine ontologico perfectionis Deus dicitur *primus*, prae quo nullus prior aut par et nullus secundus quoniam ipse solus est, atque ideo *primus* non *comparate* ad alios subsequentes sed *absolute* ad exclusionem antecedentis et subsequents. Ceterum quando in ordine perfectionis Deus dicitur *primus* ad excludendum priorem et etiam posteriorem eiusdem rationis, simul tamen adsignificatur, omnem aliam perfectionem possibilem non solum esse inferioriorem sed alterius rationis et dumtaxat analogicam. Eodem igitur modo quando aeternitas divina dicitur *principium* ad excludendam omnem possibilem durationem priorem et etiam posteriorem eiusdem rationis, hoc ipso simul adsignificatur, durationem omnem aliam si qua est, esse diversae rationis, tempus nimirum quod habet et initium et mutabilitatem successione.

(2) « Quod erat in principio: indefinite tenditur *erat*; quidquid excogitaveris, erat Filius. Omnes autem haereses hoc capite brevi noster piscator exclusit. Quod enim erat in principio, non inciditur tempore non principio praevenerit » s. Ambros. de Fide I. c. 5. Vide PP. alios

ratio interminabilis. Sensus ergo est: in principio absoluto, ante quod nulla concipi potest duratio, erat Verbum. Docetur ergo non solum Verbi praeexistentia, cuiusmodi Ariani admittebant etiam ante omnia, quae v. 3. dicuntur per ipsum creata; sed existentia affirmatur interminabilis et aeterna. Ita quidem textum evangelicum intelligendum esse putamus; si quis tamen significationem nominis « in principio » existimet esse relativam, aeternitas Verbi nihilominus demonstrabitur, dummodo advertas, *principium* in hac sententia referri ad *omnia* creata, et per tempus imperfectum *erat* praeexistentiam Verbi ante hoc ipsum omnis rei creatae principium definiri. Proinde etiam ita explicata sententia s. Evangelista dicit Verbum increatum et existens, quando nullum adhuc tempus erat, h. e. existens aeternum.

3°. De hoc Verbo aeterno ulterius docetur: *aet* Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum *καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος*. In ultimo inciso *θεός* absque dubio est praedicatum et *ὁ λόγος* subiectum, cuius constructionis et aliorum hac pertinentium demonstrationem habes in Tract. de Trin. th. III. Enuntiatur igitur distinctio quidem, secundum quod formaliter Verbum est, ab eo cuius est Verbum sive ab exprimente ipsum Verbum, quae relatio mutua iam in nomine Verbi necessario intelligenda est (1), et a Ioanne praeterea indicatur per illam particulam « *erat apud Deum.* » At secundum quod et is, apud quem erat, et Verbum ipsum Deus est, declaratur absoluta identitas: *a* erat

apud Petavium Trin. II. c. 8. n. 1. 2., qui declarant illud « *in principio* » h. l. absolute, ut nos defendimus, non autem relative intelligi debere. Unde colligitur, non eundem apud Ioannem esse sensum huius nominis ac Gen. I. De hoc loco Gen. et speciatim de significatione verborum *in principio* praefaram edidit dissertationem cl. Francisus Segna, quae inscribitur « *Commentatio de בְּרֵאשִׁית* » Romae 1866.

(1) Valet de nomine relativo Verbi omnino idem, quod Dionys. Alex. (apud Damasc. in ecleis. c. 1.) et PP. alii dixerunt de nominibus ceteris personalibus SS. Trinitatis, « *Nominum illorum quodlibet inseparabile est, nec a proximo dividi potest; Patrem dixi, et priusquam Filium subiciam, hunc in Patre significavi; Filium subieci, et etiamsi Patrem non ante nominassem, prorsus tamen in Filio eius mentio anticipata fuisset* » etc.

apud *Deum et Deus erat.* « Verbum erat apud Deum » = « ego et Pater sumus; » « et Deus erat Verbum » = « unum sumus. »

4° Hac veritate constituta, reliqua in thesi enuntiata facile quisque videt hoc capite Evangelii disertissime demonstrari. Declarantur itaque Verbi aeterni, quod Deus est, attributa absoluta et operationes ad extra unius veri Dei propriae, quae proinde divinitatis primum enuntiatæ sunt manifestationes; vicissim vero ipsa illa attributa et operationes ex divinitate iam aliunde demonstrata clarius et distinctius intelligantur, quid sint secundum propriam rationem.

a) Verbum locutione tum affirmante tum negante docetur esse creator omnium, ut nihil sit creatum nisi per ipsum v. 3. 10.

b) Verbum in se docetur esse *ipsa vita ἡ ζωὴ* v. 4. (1) coll. XI. 25; 1. Io. I. 1. 2; in se *lux vera το φῶς το ἀληθινόν* v. 5. 7. 9; *plenus gratiae et veritatis* v. 14. (cf. Col. II. 9.), secundum quem modum in V. T. dicitur Dominator Dominus Deus abundans gratia et veritate *וְהוֹרֵת רַב הַסֵּד* Exod. XXXIV. 6. Ita autem Verbum est *vita, lux, veritas*, ut hoc ipso sit in ordine nominatim supernaturali principium vitae, lucis, veritatis participatae, quae est vel esse potest in hominibus, et per quam fiunt filii adoptionis, sicut ipse est unigenitus Filius per naturam. Adeoque Verbum describitur ut auctor omnis gratiae et ordinis supernaturalis non solum per mediationem, qua Christus functus est secundum

(1) Argumentum hoc non ducimus ex primo inciso: « *in ipso vita erat* » *ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν*, sed ex inciso altero: « *et vita καὶ ἡ ζωὴ erat lux hominum.* » In priori illo commate *ζωὴ* (sine articulo) probabiliter sumi potest ut praedicatum: quod factum est, in ipso vita erat. Est enim lectio commendata a multis textibus graecis et latinis, quam adoptaverat Vulg. editio Sixtina, et Clementina saltem non improbat; lectio scilicet, qua incipsum « *quod factum est* » non cum antecedentibus ingitur, sed trahitur ad sequentia hoc modo: « *et sine ipso factum est nihil.* Quod factum est, in ipso vita erat. » Tum vero omnis vita creata dicitur habere causam in ipso Verbo, et Verbum exhibetur ut ipsa *vita ἡ ζωὴ*, sub qua formali ratione est causa efficiens et exemplaris omnis vitae participatae.

humanam naturam, sed ut causa suprema efficiens et exemplaris secundum naturam divinam vv. 4. 5. 9. 12. 16-18.

c) Quoniam Verbum est in se vita, lux, veritas; qui ei non coniunguntur, ei non sese subiiciunt, ipsum non suscipiunt, manent in morte, manent tenebrae et veritas in illis non est cf. Io. VIII. 12; 1. Io. I. 6. 7; tum Io. V. 24; 1. Io. II. 4. Hinc omnimoda necessitas et supremum officium suscipiendi hoc Verbum per fidem, spem et charitatem. Cf. cl. P. Patrizi in Evang. I. III. diss. VIII. n. 23. Constat ergo de singulis doctrinae capitibus in thesi propositis.

Scholion. A doctrina Scripturarum de Iesu Nazareno vero Dei Filio in unitate naturae cum Deo Patre nunc progrediendum esset ad eiusdem doctrinae explicationem et professionem in traditione catholica et apostolica, prout haec fidei christianae prima tessera vindicata semper est adversus multiplices haereses tum fidei catholicae tum inter se invicem contrarias. Verum proposita hactenus explicatio doctrinae Scripturarum ipsamet non aliunde quam ex universali traditione et intellectu catholico derivatur, atque adeo potest per se sufficere. Ceterum cum in Tractatu de Trinitate huc pertinentem professionem et explicationem Patrum inde ab aetate apostolica satis exposuerimus, ad illum locum remittimus; hic vero solum aliqua principia generalia in memoriam revocamus.

Duo doctrinae capita de unitate et distinctione Patris et Iesu Christi Filii Dei aequae manifesto revelata sunt. At homines temerarii quandoque non eo se continent, ut revelatam veritatem credant, ac fide servata integra aliquem ipsius veritatis revelatae quaerant intellectum; sed suum intellectum, quatenus rationes intimas assequitur vel non assequitur, normam constituunt, ad quam revelata dogmata exigantur. Haec vero methodus rerum ordini ac naturis adversa si adpetatur, errores et haereses in mysteriis praesertim superrationalibus vitari nullo modo possunt. Tali itaque norma praepostere constituta cum haeretici non perviderent, quomodo doctrina revelata utraque, de qua diximus, nectatur et concilietur, alterutram repudiare et per

alteram, quam retinebant, confutare aggressi sunt. Ita Monarchianorum sectae multiplices ex dogmate fundamentali unitatis Dei, Christum vel ipsum esse Deum Patrem sub alio tantum nomine, vel ex adverso merum hominem esse contendebant. Vicissim Ariani et si qui haeretici Arianismum praeformaverant, ex dogmate altero distinctionis Filii ac Patris unam Patris ac Filii naturam esse inficiabantur. Hoc autem concipi potest dupliciter, vel ita scilicet a) ut dogma unitatis Dei servetur integrum; tum vero negata unitate naturae in Patre et Filio, negatur divinitas Filii, ut ab Arianis factum est; vel b) negari potest unitas naturae in Patre et Filio ita, ut dogma divinitatis Filii potius habeatur quam unitas Dei, unde consequetur ditheismus et tritheismus, in quem saeculo VI Monophysitae aliqui (1) prolapsi sunt. Immo si vera essent, quae refert Arius in ep. ad Alexandrum Episcopum Alexandrinum et quae Hilarius Trin. VI. n. 12. admittit, iam saec. III. Hieracas (cf. Petav. Trin. I. V. c. 8. n. 9. 12.) haeresim eandem docuisse videretur. Error, si ita loqui fas est, methodicus omnibus haereticis communis, ex quo tamen haereses diversae et sibi invicem contrariae promanarunt, in eo est, ut dixi, quod non ex fide quaerent intellectum doctrinae fidei, sed ad intellectum rationesque philosophicas, quas sibi habere videbantur, accommodare vellent fidei doctrinam. Error vero, qui erat principium proximum horum errorum consequentium, omnibus pariter communis in eo situs erat, quod distinctionem realem non aliunde quam ex distincta natura repeti posse putarent.

His opposita omnia videmus in doctoribus Ecclesiae catholicae inde a prima aetate. Assumunt et tradunt unani-

(1) Secta Trithoitarum orta est ex Monophysitism. Si vera sunt quae narrat Ioannes Ephesinus in Historia non ita pridem syriace edita a Carretono, auctor tritheismi non fuit Philoponus, ut vulgo putabatur, sed Ioannes Ascognaghes philosophus Constantinopolitanus. Defensores autem sectae praecipui ibi nominantur Conon Episcopus Tarsi, Eugenius Selenciae, Athanasius, Ioannes Philoponus grammaticus Alexandrinus (scripta theol. trimest. Tubing. 1862. fasc. 4. p. 680). Cf. Assemani Bibl. Orient. II. p. 227.

mes hanc fidem a Christo et Apostolis acceptam, a) unum esse Deum absque ulla deitatis naturaeque divinae distinctione aut partitione, et quoad hoc cum ipsis Monarchianis consentire se profitentur; verum b) hunc unum Deum esse Patrem, Filium, Spiritum Sanctum, nec eundem esse Patrem qui est Filius, sed alium Patrem et alium Filium etc. De hac reali distinctione tota eis est controversia cum Monarchianis, nulla vero, ut dixi, de naturae unitate. Consequenter c) Filium aequae ac Patrem verum Deum profitentur naturam utique unam et eandem, cum ex christiana professione manifestissima Deus unus sit. Cum Arianis itaque eorumque praeformatoribus supposita Dei unitate et distinctione Patris ac Filii tota disputatio eo revocatur, utrum Filius verus sit Deus Patri consubstantialis; quod quoties Patres affirmant, eo ipso tum ex ipsorum indubia fide tum ex adversariorum consensione circa dogma de unitate Dei intelliguntur affirmare unitatem substantiae non specificam, cuiusmodi nomen consubstantialitatis in creaturis exprimere potest, sed unitatem substantiae realem, quia Dei unitas, quam diximus, tum apud ipsos tum apud adversarios est extra dubium.

Ex hac controversiarum indole pendet diversus modus considerandi eandem fidei veritatem atque inde diversus modus loquendi penes ss. Patres, ex quo difficultates oriuntur gravissimae, nisi prae oculis habeatur, quid pro diversa errorum oppositorum indole habeant tamquam admissum ut commune principium, quid contra negatum ab adversariis sibi proponant demonstrare. Itaque quamdiu adversus haereticos personas confundentes vindicandum erat dogma distinctionis, quod alius est Pater et alius Filius qui est a Patre, videmus doctores catholicos quandoque urgere hanc distinctionem iis verbis iisque comparationibus, quibus haeretici subsequentes unitatem naturae in Patre et Filio negantes abuti poterant. Priores illi adversus Noetianos, Sabellianos, Praxeanos de unitate divinae naturae in Patre et Filio securi esse videntur, et hae unitate supposita in eo toti sunt, ut persuadeant *realitatem* distinctionis inter Patrem et Filium; minus vero plerumque sunt solliciti, ut

declarent *modum* distinctionis, *qualis sit*, et ut eam non ratione divinitatis et naturae, sed tantum ratione paternitatis et filiationis h. e. originum et relationum constitui diserte doceant. Contra vero postquam adversus haereticos alios agendum erat, qui Patrem et Filium non iam solum realiter distinctos sed etiam divisos et diversae naturae esse comminiscabantur, naturae unitas praecipua diligentia defendenda et declaranda erat ita, ut sarta semper et tecta servaretur personarum distinctio. Expressior tamen plerumque erat oppugnatio diversitatis naturae, de qua immediate haeretici moverant controversiam, quam directa impugnatio multiplicationis divinae naturae, quae ex omnium sententia (Tritheitis et aliquo sensu Gnosticis exceptis) proscripta semper erat ut absurda. Ita vero hoc intelligendum est, quod nihilominus in vindicanda unitate naturae et consubstantialitate Patris ac Filii ss. doctores semper includebant, et adversus calumnias Arianorum diserte etiam frequenter explicabant naturae ac substantiae unitatem numericam et singularitatis. Postquam nimirum ex distinctione personarum praepostere intellecta haeresis orta erat inferens distinctionem et diversitatem naturarum, fidei doctrina adversus utrumque extremum errorem confusionis et seiunctionis defendenda erat. Hinc in terminologia ecclesiastica et loquendi ratione opus erat cautione maxima, ut subtili et callido haeticorum ingenio effugia omnia praecluderentur. Ita terminologia prioribus aetatibus magis anceps et maiori minorive singulorum perspicaciae relicta in multis difficillimis conceptibus exprimendis, deinceps universali quadam consensione magis determinata est et symbolice fixa formulis, a quibus dissentientes facile intelligerentur rem ipsam illis terminis expressam negare.

Potest itaque et debet concedi in modo explicationis et defensionis, in distinctiore etiam intelligentia fidei universalis et ab Apostolis traditae occasione ipsarum oppositarum haereseon profectum aliquem obtinuisse, dum Patres priorum saeculorum nec omnes subtilius inquisiverunt nec distinctius explicuerunt, *quomodo* Pater et Filius unus sint Deus, qui tamen alium Patrem et alium Filium a Patre

genitum, non duos Deos sed utrumque unum verum Deum esse crediderunt, et sicut acceperant ab Apostolis, credendam tradiderunt. Cf. Aug. in Ps. LIV. n. 22. At vero qui priorum Patrum non modo intelligentiam, quomodo unitas naturae cum distinctione personarum componenda sit, confusio-rem et non satis distinctam fuisse putant, sed eorum plerorumque omnium imperfectam intelligentiam in eo constituunt, quod non solum Filium *origine* ex Patre, et hoc sensu Patri subordinatum, sed secundum naturam Filium Patre inferiorem eique subordinatum existimaverint; isti inquam interpretes intelligentiam falsam et in se plane haereticam confundunt cum intelligentia non satis distincta et modo explicandi imperfecto. Circa totius autem religionis christianae substantiam, ut Tertullianus fidem Trinitatis appellat, et circa tesseram, qua hinc a gentilibus inde a Iudaeis Christianos distingui Patres aiunt (Nyss. or. catech. c. 3. T. II. p. 481; Basil. hom. 24. cont. Sabell. et Anom. n. 3. T. II. p. 191.), circa dogma nempe hoc praecipuum in Scripturis, Symbolis, initiandorum professione disserte expressum atque ideo semper et ubique sollicita praedicatione propositum et explicite omnibus credendum, tribuere Patribus plerisque usque ad IV^m fere saeculum falsam intelligentiam, omnino absurdum est, nec componi potest cum doctrina et genuina notione, quam de traditione catholica et traditionis custode ac organo Ecclesia profitetur. Vide Tract. de Trin. th. X.

THESIS IX.

De genuina doxologia Christi, qui est super omnia Deus benedictus in saecula Rom. IX. 5.

« In textu Rom. IX. 5. (« Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula ») certe falsa est ea intersecandi ratio, qua pars ultima a prioribus divellitur puncto interposito sive post verba « secundum carnem, » sive post altera « super omnia. » Ratio enim huius doxologiae ad Christum testibus omnibus Patribus fuit in Ecclesia semper extra controversiam. Affirmamus igitur, 1° ex Patribus quam plurimis hunc locum citantibus nullum esse, qui verba « super omnia Deus » etc. tamquam praedicationem Christi non acceperit; 2° non sine fraude Wetstenium, et post ipsum errorem ceptos Griesbachium et Scholziium appellare « ad multos Patres, » qui eam praedicationem non ad Christum sed ad Deum Patrem pertinere censuerint; 3° deceptum esse theologum catholicum, qui hisce annis affirmavit, « Patrum interpretationem in h. l. non esse constantem, nominatum vero Origenem, Athanasium, Basilium, Gregorium Nyss. ab interpretatione, qua incisum ultimum intelligitur de Christo, penitus discessisse. »

In thesi VI. praedicationem Christi « super omnia Dei benedicti in saecula » ex hoc loco Apostoli assumpsimus ut certam. Quia vero video, a Protestantibus effectum esse temerariis suis citationibus et appellationibus ad veteres scriptores, ut nunc adhuc viri docti et apprime catholici consensus PP. in interpretando Pauli testimonio negent vel in dubium vocent, atque ita argumentum evidens ad doctrinam apostolicam de divinitate Christi ex hoc textu demonstrandam viribus suis exuant; propter has causas operae pretium me facturum existimavi, si diligentia aliqua totam quaestionem hanc examinarem et tum illorum Patrum, qui ab adversariis citantur, tum aliorum multorum textus et contextus inspicerem. Hoc labore quid repererim, habes in thesi enuntiatum, quam hic appendicis instar attexere placuit. Probationes compendio circumscribam, quas hic velis nolis fere citationibus constare necesse est.

I. Inter Patres catholicos nullum hucusque reperi, qui huius loci Rom. IX. 5. meminerit, et verba eius postrema « qui est super omnia Deus » etc. de Christo dicta esse non assump-